

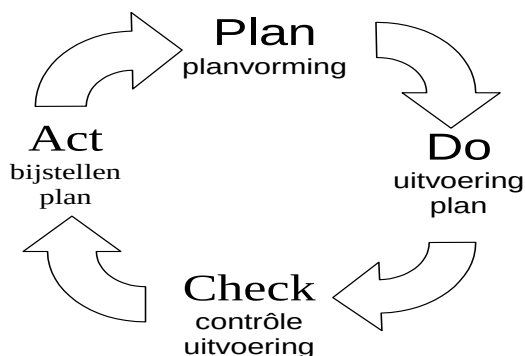
Arbo beleidscyclus en OR

De werkgever is verantwoordelijk voor de kwaliteit van de arbeidsomstandigheden van het personeel en moet gericht beleid voeren ter verbetering daarvan. In de Arbowet staat: “De werkgever zorgt voor de veiligheid en de gezondheid van de werknemers inzake alle met de arbeid verbonden aspecten en voert daartoe een **beleid** dat gericht is op zo goed mogelijke arbeidsomstandigheden, waarbij hij let op de stand van de wetenschap en professionele dienstverlening” (Arbowet art. 3.1).

Kwaliteitszorg

Arbobeleid steunt sterk op de filosofie van kwaliteitszorg. Bij kwaliteitszorg staat de Demingcirkel centraal, een cyclus met vier stappen die men doorloopt om een probleem op te lossen. Deze aanpak is voor de praktijk van groot belang. Het maakt het mogelijk om systematisch en gestructureerd aandacht aan kwaliteit te besteden. Naast deze ijzersterke kant kleeft aan deze filosofie ook een zwakke kant. In het kielzog van kwaliteitsdenken volgt het kwaliteitshandboek, een veelal omvangrijk boekwerk met procedures. Bij arbobeleid is daarvan het gevaar dat zaken op papier goed geregeld zijn, maar op de werkvloer niet bekend is en vooral een zaak is van de arbocoördinator of de preventiemedewerker. Een ander belangrijk punt in het kwaliteitsdenken is dat kwaliteit altijd beter kan! Naast een vermoeiend vooruitzicht (het werk is nooit af), zorgt het voor voortgang in de verbetering van processen. Na het doorlopen van de cyclus, wordt de aandacht gericht op een nieuw probleem.

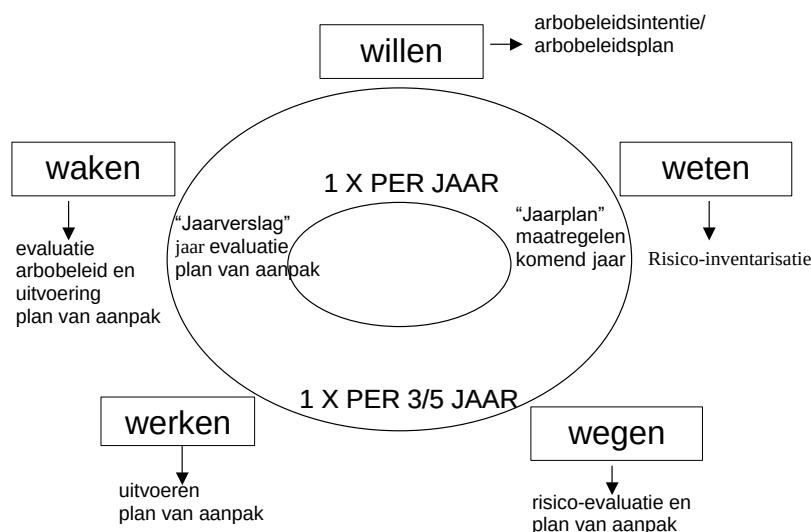
Figuur 1: Demingcirkel

Voor de OR is het vaak lastig om te bepalen waar hij moet beginnen om invloed op het arbobeleid uit te oefenen. Mogelijke aangrijpingspunten zijn: Begin met de RI&E. De RI&E en het PvA vormen de basis voor arbobeleid. Kijk naar de bestaande RI&E: Hoe staat het daarmee? Is de RI&E nog actueel? Is er een nieuwe nodig? Hoe staat het met de uitvoering van de punten genoemd in het PvA?

Arbobeleidscyclus

De arbobeleidscyclus helpt zowel de onderneming als de OR bij het stellen van prioriteiten en het structureren van de aandacht voor arbeidsomstandigheden. In bedrijven waar arbobeleidscyclus nog niet gebruikt wordt, kan de OR kan zich eenvoudig ten doel stellen, deze cyclus te activeren.

Arbo-beleidscyclus: 5 W's lange en korte cyclus

Figuur 2: Arbobeleidscyclus: de schematische stappen voor verbetering van arbo

Het continue verbeteringsproces op arbo toegepast omvat vijf stappen (de 5 W's): Willen, Weten, Wegen, Werken, Waken. De buitencirkel wordt eens in de vier tot vijf jaar doorlopen. Een frequentie die niet vaststaat maar in de praktijk handig blijkt te zijn en aansluit bij de termijn die strategisch beleid doorgaans beslaat. Enerzijds is verder in de toekomst kijken niet mogelijk of weinig zinvol. Anderzijds verandert binnen en buiten de onderneming in vier á vijf jaar zoveel dat nieuw beleid en een nieuwe nulmeting zinvol is. De binnencirkel duurt een jaar.

Tips voor de OR:

De onderneming, de OR en vooral arbo hebben baat bij de systematische aandacht op jaarbasis zoals de binnencirkel illustreert. De kunst is om het jaarplan op de begrotingscyclus van de onderneming te laten aansluiten. Zodoende kunnen inspanningen voor het nieuwe jaar van een budget worden voorzien en is afstemming op andere plannen en beleidsvoornemens mogelijk.

Willen: beleidsintentie en visie op arbeidsomstandigheden

In veel bedrijven is dit een onderbelichte stap. Maar het komt ook voor dat de visie in relatie tot de uitvoering zoveel aandacht krijgt, dat er sprake is van 'mooi weer spelen'. Het gaat hier om het vaststellen van een richting voor aandacht en inspanningen. De directie onderstreept het belang van goede arbeidsomstandigheden. De intentie is onlosmakelijk verbonden met de visie van het bedrijf op zijn werknemers. Vaak gaat het om mooie woorden, bijvoorbeeld: "De menselijke en sociale prestatie is de motor én het resultaat van de economische prestatie. Wij willen onze medewerkers een veilige en gezonde werksituatie bieden, zorgen dat ze zich kunnen ontplooiën en hun professionalisme en inzet stimuleren".

Weten en wegen

Het gaat hier om twee stappen die in de praktijk nauw samenhangen en drie concrete producten opleveren die veelal in één rapportage naar buiten komen.

1. De risico-inventarisatie: een overzicht van knelpunten op het gebied van arbeidsomstandigheden.
2. De risico-evaluatie: het toekennen van prioriteiten aan de opgespoorde risico's.
3. Het plan van aanpak: welke maatregelen worden wanneer genomen om het risico te elimineren of te beperken.

De RI&E vormt de basis voor arbobeleid. Mogelijke gevaren op het gebied van arbo in de onderneming worden opgespoord en gewogen, om daarna tot een PvA te worden omgesmeed zodat duidelijk is wat moet worden aangepakt. De wijze waarop de RI&E tot stand komt staat niet vast. Wel moet een arbodienst of een gecertificeerde arbodeskundige bij de RI&E betrokken zijn. Deze toetst ten minste de kwaliteit van de RI&E op betrouwbaarheid, actualiteit en de volledigheid en adviseert bij het PvA.

Voor bedrijven met minder dan 25 medewerkers geldt een lichter regiem. Bij gebruik van een goedgekeurde branche-specifieke RI&E die in de CAO is opgenomen kan zonder inbreng of toetsing van een arbo-deskundige de RI&E worden uitgevoerd. Vrijwilligersorganisaties hoeven geen RI&E op te stellen. Ingeval van gebruik van gevaarlijke stoffen of biologische agentia geldt wel een registratieplicht.

In de RI&E worden twee soorten knelpunten bekeken:

1. Beleidsmatige aangelegenheden. Beleidsmatige zaken dragen (indirect) bij aan betere omstandigheden, het gaat bijvoorbeeld om: de melding van beroepsziekten en registratie van ernstige bedrijfsongevallen, de organisatie van deskundige ondersteuning, voorlichting en onderricht van het personeel enzovoort.
2. Concrete risico's. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om risico's op het gebied van geluid, klimaat, lichamelijke belasting, gevaarlijke stoffen of werkdruk. Concrete risico's hangen voor een groot deel samen met beroepen en bedrijfstakken. Denk bijvoorbeeld aan de risico's en belasting waaraan een stratenmaker wordt blootgesteld of die van een tandarts. Dat is ook de reden om een bedrijfstakspecifieke RI&E te gebruiken in plaats van een algemene inspectiemethode.

Tips voor de OR:

Er bestaat een enorm aantal RI&E instrumenten in allerlei maten en soorten.¹ De OR-leden die zich willen oriënteren op arbo of bijvoorbeeld risico's in de achterban willen opsporen, moeten eens kijken naar een eenvoudig en generiek instrument zoals: Checklist gezondheidsrisico's, voor werkgevers met personeel voor max. 40 uur per week.

Eisen aan de RI&E

De RI&E moet aan de volgende eisen voldoen:

- a. De RI&E moet een betrouwbaar beeld geven van alle risico's, moet actueel zijn en mag globaal van aard zijn. Het betekent onder meer dat als de arbeidsomstandigheden veranderen de RI&E moet worden aangepast. Bijvoorbeeld een nieuwe RI&E bij nieuwe taken van werknemers, nieuwe productielijn, uitbreiding van de dienstverlening of een ingrijpende verbouwing.

¹ Op www.rie.nl zijn alle RI&E's opgenomen en een aantal te downloaden.

- b. Voor sommige risico's is een specifieke RI&E verplicht, zoals: gevaarlijke stoffen, geluid, fysieke belasting, beeldschermwerk en persoonlijke beschermingsmiddelen. Zo geldt bijvoorbeeld een registratieplicht voor alle gevaarlijke stoffen waaraan werknemers worden blootgesteld, registratie van tenminste: naam en gevaar van de stof plus de mate en de duur van de blootstelling van werknemers.
- c. Binnen de RI&E moeten bijzondere categorieën medewerkers apart aandacht krijgen, denk aan jeugd, thuiswerkers, zwangere vrouwen en ingehuurd personeel.
- d. De RI&E moet op schrift staan.
- e. De OR heeft instemmingsrecht bij de RI&E.

Nieuwe aanvullende eisen RI&E sinds juli 2022

Per 1 juli zijn er nieuwe eisen gesteld aan de RI&E. Werkgevers zijn al verplicht tot het opstellen van een RI&E conform artikel 5 van de Arbowet. Er zijn een aantal criteria opgesteld voor het opstellen en toetsen van de RI&E. De ondernemingsraad heeft instemmingsrecht op de onderdelen van de RI&E en kan bij de implementatie van deze criteria een belangrijke rol spelen. De Arbeidsinspectie zal ook meer gaan controleren op een juiste uitvoering en opstelling van de RI&E en het plan van aanpak dat hierop volgt.

De criteria zijn: volledigheid, actualiteit, actuele inzichten en betrouwbaarheid.

Volledigheid

- Om een volledig beeld te krijgen van de situatie in een organisatie moeten naast het risico en de getroffen maatregel ook de onderliggende oorzaak van het risico worden beschreven. Dus niet alleen een checklist maar dieper kijken naar de onderliggende oorzaken.
- Er wordt ook gekeken of er een daadwerkelijk arbobeleid is en of deze ook daadwerkelijk wordt geïmplementeerd. Ook voor de OR een mooi aspect om te benoemen in overleg met HR en/of de bestuurder.
- De inzichten van de bedrijfsarts en andere deskundigen (bijv. preventiemedewerker) in het kader van arbeidsomstandigheden- en verzuimbeleid zijn meegenomen in de RI&E. Er wordt dus ook actief gebruik gemaakt van gegevens uit de verzuimbegeleiding en spreekuur van de bedrijfsarts om goed in beeld te krijgen of er arbeid gerelateerde oorzaken zijn van het verzuim.

Actualiteit

Er moet een beeld worden geschetst met de RI&E van de actualiteit. Soms gebeurde het nog wel eens dat er een plan van aanpak kwam op de RI&E van vijf jaar geleden. Dat mag natuurlijk niet en menig OR zou hier ook niet mee kunnen instemmen.

Actuele inzichten

- Artikel 3.1 van Arbowet geeft aan dat de werkgever in zijn zorg voor de gezondheid en veiligheid van werknemers uit moet gaan van professionele dienstverlening en de actuele stand en kennis van de wetenschap (art 5 lid 4 Arbowet).
- Er moet worden uitgegaan van de meest actuele wet- en regelgeving, normwaarden, verscherpte normen, verbeterde apparatuur en nieuwe inzichten.
- De in de branche opgestelde arbocatalogus is aantoonbaar gebruikt bij de uitvoering van de RI&E.

Betrouwbaarheid

- Er moeten voldoende mensen zijn betrokken bij de uitvoering van de RI&E. Het gaat bij metingen natuurlijk vaak over de optelsom van de individuele subjectieve beleving. Denk aan klimaat, of psychosociale arbeidsbelasting (psa) zoals werkdruk. Er werden nog wel eens te weinig medewerkers betrokken bij de inventarisatie.
- Evaluatie van blootstelling aan risico's door werknemers moet worden vergeleken met relevante wettelijke en wetenschappelijke onderbouwde grenswaarden.
- De metingen worden gedaan met wetenschappelijk goedgekeurde meetinstrumenten en methoden.

Effectiviteit maatregelen

Verder is het per 1 juli verplicht om naast de RI&E en het plan van aanpak ook de effecten van de getroffen maatregelen te beoordelen. Dit kan bijvoorbeeld met een audit.

Kerndeskundigen

In de Arbowet worden vier kerndeskundigen onderscheiden: de bedrijfsarts, de veiligheidskundige, de arbeidshygiënist, de arbeids- en organisatiedeskundige. Een van deze gecertificeerde kerndeskundige zal de RI&E moeten toetsen. Voorheen werden er minder eisen gesteld aan deze toetsing. Er [gelden vanaf 1 juli hogere eisen aan de kerndeskundigen](#). Er zal dus altijd door een kerndeskundige moeten worden getoetst die aantoonbaar actief en gecertificeerd toetst en adviseert op het gebied van de RI&E. Verder zal diegene de planning van de RI&E moeten waarborgen.

Ook is de toetsing van de RI&E anders ingericht. Deze bestaat nu uit een scopetoets en een systeemtoets. Bij de systeemtoets wordt er beoordeeld op de vier bovenstaande criteria en kan door alle kerndeskundigen worden beoordeeld. Een scopetoets is nodig als op een of meerdere onderdelen een verdiepend onderzoek nodig is. Deze zal niet door alle kerndeskundigen gedaan kunnen worden maar door een specifieke kerndeskundige met expertise op dat gebied.

Rol ondernemingsraad

De OR heeft instemmingsrecht op de inhoud en uitvoering van de RI&E en het plan van aanpak. Zet de veranderingen dus op de agenda en bespreek met de betrokkenen hoe de veranderingen geïmplementeerd gaan worden. Menig OR heeft een aparte commissie voor Arbo die overleg voert met de preventiemedewerker, Arboarts en HR. Zaak om de nieuwe wetgeving bij dit overleg of op de overlegvergadering met de bestuurder te bespreken.

Evaluatie

De risico's zijn in kaart gebracht. Nu moet de belangrijkheid van elk risico of gevaar worden vastgesteld. Dat is lastig. Stel dat de volgende risico's zijn geïnventariseerd: vluchtroute geblokkeerd, lawaai, struikelgevaar door losliggende snoeren, geen goede ongeval registratie, geen PSA-beleid. Wat is nu het belangrijkste en moet als eerste worden opgepakt? Voor de "concrete arborisico's" krijgt men aan de hand van een formule $R = K \times E \times B$ een indicatie van de grootte van een risico.²

- R= risico: meestal worden drie klassen of categorieën van risico's onderscheiden: klein, gemiddeld en groot risico.
- K = de kans dat een gevaar of incident zich daadwerkelijk voordoet.
- E = effect: het resultaat of effect van een gevaar.
- B = blootstelling: de duur en frequentie van blootstelling aan het gevaar.

² Deze manier voor het inschatten van risico's staat op naam van Kinney en Wiruth. Voor ranking van beleidsmatige zaken is deze methode minder geschikt.

Toegepast op lawaai, geeft dat: iemand die dagelijks enkele uren in een omgeving werkt met een hoog geluidsniveau (B), loopt een groot risico (R), op een onherstelbare gehoorbeschadiging (E) omdat de kans op lawaaidoofheid in dergelijke situaties (K) heel groot is. Voor de andere soort risico's: "de beleidsverplichtingen" wordt de arboregelgeving aangehouden. Voor ons voorbeeld betekent één en ander: De ongeval registratie en het PSA-beleid krijgen een hoge prioriteit in het PvA, evenals het lawaai probleem en de geblokkeerde vluchtroute. Struikelgevaar krijgt een minder hoge prioriteit. Maar omdat het makkelijk verholpen kan worden (een zgn. quick-win) wordt het als eerste aangepakt.

Plan van aanpak

De RI&E moet leiden tot een plan van aanpak. Daarin geeft de onderneming aan op welke manieren en binnen welke termijnen de opgespoorde risico's worden aangepakt. Daarbij wordt de verantwoordelijke functionaris per maatregel aangegeven. Het plan van aanpak is dus een overzicht van maatregelen om knelpunten aan te pakken. In tegenstelling tot de risico-evaluatie (waar alleen arbo belangrijk is) wordt in het plan van aanpak ook rekening gehouden met de financiële, technische en organisatorische mogelijkheden van de onderneming.

Stel dat de temperaturen in de zomermaanden in een kantoorgebouw te hoog oplopen. Dan kan een airco vanuit arbo-optiek de meest wenselijke oplossing zijn. Vanuit financieel opzicht is het echter een onaantrekkelijke en dure optie. Als er bijvoorbeeld nieuwbouwplannen zijn, kan een tijdelijke maatregel zoals een tropenrooster de voorkeur krijgen.

Een plan van aanpak biedt de OR de mogelijkheid om de uitvoering en vorderingen te controleren: wat, wie, wanneer. Het plan van aanpak moet op schrift staan en bij de voorgestelde maatregelen moet een bronaanpak worden nagestreefd.

Werken

Het plan van aanpak wordt uitgevoerd. Meestal beslaat een plan van aanpak een periode van vier jaar. Een eerdere versie van de Arbowet verplichtte de werkgever tot een jaarlijkse rapportage over de voortgang van het plan van aanpak en dat de bestuurder voorafgaand aan deze rapportage met de OR overleg moest plegen. Verder was toen bepaald dat tijdens dat overleg over het al dan niet meer actueel zijn van de RI&E gesproken zou worden. Vanuit de optiek van medezeggenschap en voor structuur in het arbobeleid is het goed alsnog zo te handelen.

Waken

Hier gaat het om evaluatie van het strategisch beleid van de onderneming op het gebied van arbeidsomstandigheden. Eens in de vier á vijf jaar wordt het beleid geëvalueerd en nieuwe intenties en doelstellingen geformuleerd. Daarmee is een nieuwe cyclus van start gegaan.

Tips voor de OR:

- a. *Bespreek de beleidsintentie met de bestuurder, de betekenis ervan en waar het werkelijk om draait. Neem daar de tijd voor.*
- b. *Zorg dat de inbreng van de medewerkers in alle fasen van de RI&E verankerd is. Bedenk daarbij dat participatie meer oplevert dan informeren. Zowel bij het inventariseren als bij het oplossen van problemen kunnen medewerkers verantwoordelijkheden krijgen of een rol spelen.*
- c. *Bedenk dat de RI&E een project is. Wacht dus niet af met instemming tot het rapport en het plan van aanpak er liggen, want dan zijn de meest relevante keuzen al gemaakt, zoals: methode, volgorde, uitvoerder, wijze van rapportage, doorlooptijd.*
- d. *Zorg dat de OR zijn mening kan geven over de conceptversies van het plan van aanpak. Eerst staat arbo centraal, later komen bemensing en kosten. Prioriteiten kunnen daardoor veranderen. (Dat kan, mag en is logisch, maar de OR vindt daar ook wat van.)*
- e. *Maak vooraf duidelijk afspraken over de doorlooptijd van een RI&E en het plan van aanpak. Vaak duurt het veel te lang voor deze klaar zijn.*